

УДК 343.98

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.6.33>**Сергій Свиріденко,***orcid.org/0000-0003-4825-8644**головний судовий експерт відділу фототехнічних та портретних досліджень лабораторії досліджень у сфері інформаційних технологій Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру Міністерства внутрішніх справ України***Вадим Пясковський,***orcid.org/0000-0001-7954-1018**канд. юрид. наук, доцент, професор кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ*

ЩОДО ПИТАННЯ ЗАЛУЧЕННЯ ДО УЧАСТІ В СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЯХ ПРАЦІВНИКІВ МВС УКРАЇНИ ЯК СПЕЦІАЛІСТІВ

Стаття присвячена висвітленню проблемних теоретичних і практичних питань, що виникають під час залучення як спеціалістів працівників органів досудового розслідування Національної поліції України та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України до участі в слідчих (розшукових) діях, які мають значення для криміналістичної науки та слідчої практики. Сьогодні залучення спеціаліста в слідчих (розшукових) діях у більшості випадків є гарантом того, що пошук інформації, свідків чи підозрюваного буде здійснено в найкоротший термін. Авторами здійснено аналіз чинних нормативних актів МВС України, Закону України «Про метрологію та метрологічну діяльність», Кримінального процесуального кодексу України. Акцентована увага на необхідності внесення змін до нормативних актів, а також запропоноване власне визначення поняття «спеціаліст». Розглянуто проблемні питання використання засобів виміральної техніки, якими користуються спеціалісти, у слідчих (розшукових) діях. Висвітлено можливі наслідки використання засобів виміральної техніки без належного контролю.

У статті здійснено акцент на тому, що засоби виміральної техніки повинні калібруватися та повірятися. Наведено основні поняття відповідно до Закону України «Про метрологію та метрологічну діяльність», а саме: засоби виміральної техніки, калібрування, перевірка засобів виміральної техніки, періодична перевірка засобів виміральної техніки. Наголошено на тому, що спеціалісти, які залучаються з числа працівників Експертної служби МВС України, користуються засобами виміральної техніки, що відповідають чинним вимогам. А спеціалісти, які залучаються з числа працівників органів досудового розслідування Національної поліції України, використовують засоби виміральної техніки без будь-яких перевірок чи калібрувань.

Авторами зроблені висновки щодо необхідності врегулювання нормативних актів МВС України, а також належного контролю щодо точності замірів, що здійснюються засобами виміральної техніки, якими користуються спеціалісти з числа працівників органів досудового розслідування Національної поліції України під час залучення їх до слідчих (розшукових) дій.

Ключові слова: спеціальні знання, слідчі (розшукові) дії, спеціаліст, взаємодія, обладнання, вимірювання, засоби виміральної техніки, калібрування, перевірка.

Постановка проблеми. Залучення спеціалістів під час слідчих (розшукових) дій у розслідування кримінальних правопорушень є найбільш ефективним рішенням. Згідно зі ст. 71 КПК України, спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками й може надавати консультації та висновки під час досудового розслідування та судового розгляду з питань, що потребують відповід-

них спеціальних знань і навичок [1]. Необхідно зазначити, що натепер питання участі спеціаліста в проведенні слідчих (розшукових) дій досліджено в роботах вітчизняних і зарубіжних учених, але є низка проблемних питань, які залишаються не розглянутими або розглянуті частково.

Питанню залучення спеціалістів у різні часи приділялася значна увага. Так, М.О. Селіванов зауважив, що спеціаліст

допомагає слідчому вирішити два надзвичайно важливі завдання. По-перше, отримати й залучити до кримінального провадження судові докази, що часто мають вирішальне значення для розслідування. По-друге, за допомогою отриманих даних здійснити досить об'єктивне й цілеспрямоване планування подальшого розслідування, точно визначити напрям подальшої роботи зі збирання доказів [2, с. 3].

На думку В.М. Махова, у більшості випадків саме участь спеціалістів є гарантом цілеспрямованості, повноти й ефективності проведення слідчої дії [3, с. 83].

На думку В.А. Серова, до об'єктивних причин, що обумовлюють необхідність широкого залучення спеціалістів до участі в розслідуванні кримінальних правопорушень, потрібно віднести підвищення складності слідчих (розшукових) дій у зв'язку із загальним розвитком науки, техніки; значний розвиток криміналістичної техніки; появу нових видів експертиз, заснованих на дослідженні об'єктів, виявлення, фіксація і вилучення яких пов'язані із застосуванням спеціальних знань і навичок [4, с. 126].

Дослідженню різних аспектів участі обізнаних осіб у кримінальному провадженні приділялася велика увага в роботах Р.С. Белкіна [5, с. 14], Л.Г. Бордюгова [6, с. 241–250], Є.Є. Демидової [7, с. 5–6], Л.Н. Деречі [8, с. 527–530], В.В. Коваленка [9, с. 10–26], Г. Малевські [10, с. 108–121], Т.Д. Телегіної [11, с. 7–10] та ін. Однак питання залучення як спеціалістів працівників МВС України до участі в слідчих (розшукових) діях сьогодні розглянуте частково.

Усе це формує **мету статті** – аналіз проблемних питань, які виникають під час залучення спеціалістів до участі в слідчих (розшукових) діях.

Виклад основного матеріалу. Як спеціалісти до участі в розслідуванні найчастіше залучаються спеціалісти-криміналісти з числа працівників органів досудового розслідування Національної поліції України. Також як спеціалісти до участі в слідчих (розшукових) діях залучаються працівники науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України, судово-експертних установ Міністерства охорони здоров'я України, Експертної служби СБ України, Експертної служби МВС України, судово-експертних підрозділів Державної прикордонної служби [12, с. 54].

Відомчими нормативними актами МВС України врегульоване питання залучення як спеціалістів працівників Експертної служби МВС України, зокрема Наказом МВС Укра-

їни «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» від 06.07.2017 № 570 [13], Наказом МВС України «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленню та розслідуванню» від 07.07.2017 № 575 [14] і Наказом МВС України «Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події» від 03.11.2015 № 1339 [15]. Однак під час такої взаємодії має місце низка проблемних питань, які, на нашу думку, потребують окремого розгляду та вирішення.

Так, відповідно до Наказу МВС України «Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події» від 03.11.2015 № 1339, спеціалістами є інспектори-криміналісти, старші інспектори-криміналісти, техніки-криміналісти, а в разі утворення секторів техніко-криміналістичного забезпечення слідчих дій керівники зазначених секторів, які входять до структури відповідних органів досудового розслідування (далі – інспектори-криміналісти), і працівники Експертної служби МВС у складі спеціалізованої пересувної лабораторії, які володіють спеціальними знаннями та можуть надавати консультації під час досудового розслідування з питань, що потребують спеціальних знань і навичок, і залучені як спеціалісти для надання безпосередньої технічної допомоги сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування [15].

Згідно із цим Наказом, якщо працівники Експертної служби МВС України не входять до складу спеціалізованої пересувної лабораторії, вони фактично не є спеціалістами та не можуть бути залученими до огляду місця події та інших слідчих (розшукових) дій. Тому, на нашу думку, визначення «спеціаліста» в Наказі МВС України «Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події» від 03.11.2015 № 1339 потребує уточнення. Зокрема, ми пропонуємо визначення «спеціаліст» викласти в такій редакції: «спеціалісти – інспектори-криміналісти, старші

інспектори-криміналісти, техніки-криміналісти, а в разі утворення секторів техніко-криміналістичного забезпечення слідчих дій керівники зазначених секторів, які входять до структури відповідних органів досудового розслідування (далі – інспектори-криміналісти), працівники Експертної служби МВС України, в тому числі в складі спеціалізованої пересувної лабораторії, які володіють спеціальними знаннями та можуть надавати консультації під час досудового розслідування з питань, що потребують спеціальних знань і навичок, і залучені як спеціалісти для надання безпосередньої технічної допомоги сторонами кримінального правопорушення під час досудового розслідування».

Також до проблемних питань залучення як спеціалістів до розслідування кримінальних правопорушень працівників органів досудового розслідування Національної поліції України та працівників Експертної служби МВС України можна віднести застосування засобів вимірювальної техніки. Відповідно до Закону України «Про метрологію та метрологічну діяльність», засоби вимірювальної техніки – це засоби вимірювань, вимірювальні системи, матеріальні міри, стандартні зразки та будь-які частини засобів вимірювань або вимірювальних систем, якщо ці частини можуть бути об'єктом спеціальних вимог та окремого оцінювання відповідності [16].

Законом України «Про метрологію та метрологічну діяльність» визначені види діяльності, щодо яких з метою забезпечення єдності вимірювань і простежуваності здійснюється державне регулювання стосовно вимірювань, одиниць вимірювання та засобів вимірювальної техніки. Таке регулювання здійснюється над вичерпним переліком видів діяльності. Так, зокрема, у п. 12 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про метрологію та метрологічну діяльність» зазначено, що до сфери законодавчо регульованої метрології відносяться роботи, які виконуються за дорученням органів досудового розслідування, органів прокуратури та судів. Тобто працівники органів досудового розслідування Національної поліції України та Експертної служби МВС України, які залучаються як спеціалісти, повинні користуватися засобами вимірювальної техніки, що відповідають вимогам щодо точності, регламентованим для таких засобів, у встановлених умовах їх експлуатації (ст. 8 Закону України «Про метрологію та метрологічну діяльність» [16]).

Усі засоби вимірювальної техніки, якими користуються спеціалісти під час розслідування кримінальних правопорушень, пови-

нні калібруватися, повірятися періодично та після ремонту. Відповідно до Закону України «Про метрологію та метрологічну діяльність», калібрування – це сукупність операцій, за допомогою яких за заданих умов на першому етапі встановлюється співвідношення між значеннями величини, що забезпечуються еталонами з притаманними їм невизначеностями вимірювань, і відповідними показами з пов'язаними з ними невизначеностями вимірювань, а на другому етапі ця інформація використовується для встановлення співвідношення для отримання результату вимірювання з показу. Повірка засобів вимірювальної техніки – це сукупність операцій, що включає перевірку, маркування та/або видачу документа про повірку засобу вимірювальної техніки, які встановлюють і підтверджують, що зазначений засіб відповідає встановленим вимогам. Періодична повірка засобів вимірювальної техніки – це повірка, що проводиться протягом періоду експлуатації засобів вимірювальної техніки через установлений проміжок часу (міжповірочний інтервал).

Так, зокрема, спеціалісти, що залучаються з числа працівників Експертної служби МВС України, користуються засобами вимірювальної техніки, що відповідає встановленим вище вимогам, оскільки вони здійснюють свою роботу за дорученням органів досудового розслідування, органів прокуратури та судів [16; 17].

У свою чергу, спеціалісти, які залучаються з числа працівників органів досудового розслідування Національної поліції України, використовують засоби вимірювальної техніки без повірки чи калібрування.

Тобто результати проведених під час слідчих (розшукових) дій вимірювань спеціалістами, які залучаються з різних підрозділів, можуть бути різними. Так, вимірювання спеціалістами, що залучаються з числа працівників органів досудового розслідування Національної поліції України, здійснюється засобами вимірювальної техніки без належного контролю щодо точності замірів.

Саме ці результати вимірювань будуть уважатися в подальшому розслідуванні кримінального правопорушення як істинні й використовуватися під час проведення дослідження експертом, оскільки останній не має права за власною ініціативою збирати матеріали для проведення експертизи [1]. Це може стати причиною неправильних експертних висновків, що створює дуже серйозні проблеми, оскільки, як зазначається в науковій літературі, у деяких випадках вина підозрюваного може бути доведена лише висновками судових експертів [18, с. 72].

Висновки

Таким чином, урахувавши вищевикладене, можна резюмувати таке. Сьогодні наявні певні невідповідності в чинних нормативних актах, які регулюють залучення спеціалістів і тому потребують уточнень. Також є проблема належного контролю щодо точності проведення вимірів засобами вимірювальної техніки спеціалістами, які залучаються з числа працівників органів досудового розслідування Національної поліції України, адже нині норми Закону України «Про метрологію та метрологічну діяльність» [16] на спеціалістів, які залучаються з числа працівників органів досудового розслідування Національної поліції України, не розповсюджуються.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 28.05.2021).
2. Селиванов Н.А. Привлечение специалистов к расследованию. Обзор практики по материалам следственных органов. Москва, 1973. 40 с.
3. Махов В.Н. Участие специалистов в следственных действиях. Москва : Наука, 1975. 88 с.
4. Серов В.А. Использование научно-технических познаний и средств в доказывании по уголовным делам : дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 1979.
5. Белкин Р.С. История отечественной криминалистики : пособие. Москва : Норма, 1999. 496 с.
6. Бордюгов Л.Г. История появления и становления процессуальной фигуры «сведущее лицо». *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики* : збірник наукових праць. Харків : НДІСЕ ім. засл. проф. М.С. Бокаріуса, 2013. Вип. 13. С. 241–250.
7. Демидова Є. Є. Тактика допиту обізнаних осіб : монографія. Харків : Апостіль, 2013. 232 с.
8. Дереча Л.Н. История развития судебно-экспертных учреждений. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики* : збірник наукових праць. Харків : НДІСЕ ім. засл. проф. М.С. Бокаріуса, 2013. Вип. 13. С. 527–538.
9. Коваленко В.В. Застосування науково-технічних засобів спеціалістами при проведенні

слідчих дій : монографія. Луганськ : РВВ ЛДУВС, 2007. 248 с.

10. Малевски Г. Специальные знания – краеугольный постулат концепции криминалистики Ганса Гросса и их современная интерпретация. *Криміналість первопечатный*. 2012. № 5. С. 108–121.

11. Телегина Т.Д. Использование специальных знаний в современной практике расследования преступлений : монографія. Москва : Юрлитинформ, 2011. 152 с.

12. Експертизи у судочинстві України : науково-практичний посібник / за заг. ред. : В.Г. Гончаренко та І.В. Гора. Київ : Юрінком Інтер, 2015. 504 с.

13. Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України : Наказ МВС України від 06.07.2017 № 570. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17#Text> (дата звернення: 28.05.2021).

14. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : Наказ МВС України від 07.07.2017 № 575. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text> (дата звернення: 28.05.2021).

15. Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події : Наказ МВС України від 03.11.2015 № 1339. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15#Text> (дата звернення: 28.05.2021).

16. Про метрологію та метрологічну діяльність : Закон України від 05.06.2014 № 1314-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1314-18#Text> (дата звернення: 28.05.2021).

17. Про затвердження Положення про функціонування обладнання в підрозділах Експертної служби МВС України : Наказ Експертної служби МВС України від 16.12.2020 № 41-ЕС-Н.

18. Пясковський В.В. Судово-експертне забезпечення розслідування злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості неповнолітніх. *Криміналістичний вісник* : науково-практичний збірник / ДНДЕКЦ МВС України ; НАВС. Київ : ПК «Типографія від «А» до «Я», 2017. № 1 (27). С. 72–78.

Serhii Svyrydenko, Vadim Pyaskovskiy. On the issue of involving employees of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine as specialists in investigative (search) actions

The article is devoted to the coverage of problematic theoretical and practical issues during the involvement as specialists of pre-trial investigation bodies of the National Police of Ukraine and the Expert Service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine to participate in investigative (investigative) activities relevant to forensic science and investigative practice. To date, the involvement of a specialist in investigative (search) actions, in most cases, is a guarantee that the search for evidence, witnesses, information or the identity of the offender will be carried out as soon as possible. In particular, the analysis of current regulations of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, the Law of Ukraine “On Metrology and Metrological Activity”, the Criminal Procedure Code of Ukraine. Emphasis was placed on the need to amend regulations, for example, the authors proposed a different definition of “specialist”. The problematic issues of using measuring

equipment used by specialists in investigative (search) actions are considered. Moreover, the possible consequences of using measuring equipment without proper control are highlighted.

The article emphasizes that measuring instruments must be calibrated and verified. The basic concepts according to the Law of Ukraine "About metrology and metrological activity" are given, namely: means of measuring equipment, calibration, verification of measuring equipment, periodic verification of measuring equipment. It is emphasized that the specialists involved from among the employees of the Expert Service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine use measuring equipment that meets the current requirements. And specialists who are involved from among the employees of the pre-trial investigation bodies of the National Police of Ukraine use measuring equipment without any calibrations or verifications.

The authors concluded that it is necessary to regulate the regulations of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, as well as proper control over the accuracy of measurements carried out by measuring equipment used by specialists from among the pre-trial investigation bodies of the National Police of Ukraine, during their involvement in investigative (search) actions.

Key words: special knowledge, investigative (search) actions, specialist, interaction, equipment, measurement, measuring equipment, calibration, verification.

